

Úvod

Tato práce se zabývá vývojem religiozity v České republice a jejím cílem je podat stručný přehled tohoto dvacetiletého období u nás. Rozhodně se nejedná o vyčerpávající přehled, jelikož ten by vyžadoval rozsah mnohem větší, než je rozsah bakalářské práce. Jde tedy spíše o sumarizaci a charakteristiku základních rysů situace.

Co se týče literatury, existuje dnes celá řada publikací, které se vývojem religiozity u nás zabývají. V této práci budu vycházet hlavně z následujících: *Studie CESES* Libora Prudkého, která pojednává o náboženské situaci u nás; *Tradice českého katolicismu ve 20. století* od Jiřího Hanuše, kde najdeme vývoj a trendy v katolicismu u nás. Z této knihy jsem čerpala převážně k tématu situace církví v období komunismu. Další knihou, ze které vycházím, je *Víra v dějinách zemí Koruny české* od Jána Mišoviče, která velmi čtivou a srozumitelnou formou zachycuje vývoj náboženské situace u nás. V kapitole 4 věnující se stavu religiozity po roce 1989, vycházím ze statistik Českého statistického úřadu, hlavně ze sčítání lidu z roku 1991 a 2001.

Práce je rozdělena do šesti kapitol, přičemž v první kapitole se budu zabývat historickým vývojem pro nastínění kontextu dnešní situace. V druhé a třetí kapitole shrnu úlohu a postavení náboženství a církví v době revoluce. Ve čtvrté kapitole bych ráda charakterizovala nejvýznamnější církve a hnutí u nás a jejich zastoupení v populaci. Předposlední kapitolu pak věnuji takzvaným novým náboženským hnutím a uvedu několik příkladů takovýchto hnutí u nás. V poslední kapitole této práce, kterou je závěr, se pokusím o shrnutí informací.

1. Stručný vývoj religiozity do roku 1989

Podle řady výzkumů je Česká republika již řadu let považována za jednu z evropských zemí s nejnižším počtem osob hlásících se k nějakému náboženskému vyznání.¹

Máme-li hovořit o religiozitě a jejím vývoji u nás po roce 1990, měli bychom se nejprve alespoň krátce seznámit s obdobím, které tomu předcházelo. Přítomnost má vždy své kořeny v minulosti a dnešní situace je minulými událostmi silně ovlivněna.

Ve 20. století došlo k mnoha převratným změnám ve všech oblastech lidské činnosti. Nové vynálezy, rozvoj vědy, postupující urbanizace, zkracování vzdáleností, to vše znamenalo změny společenských podmínek a s tím šly ruku v ruce i procesy modernizace a sekularizace.

1.1. Období první republiky (1918-1938)

Pro vývoj české religiozity bylo důležité období první republiky. „První světová válka hluboce zasáhla do vývoje politického myšlení ve světě“² a otřásla celou tehdejší společností. Násilí a krutost války, ztráty na životech, zranění, nezaměstnanost, nedostatek potravin a mnohé další vedly k „otřesu duchovních a kulturních hodnot celých generací.“³ Společnost se začala nábožensky diferencovat. Mnoho lidí hledalo oporu a zakotvení v tradiční římskokatolické církvi, ale mnoho lidí se naopak od církve odvrátilo, přesto však zůstali věřícími. Církev se stala pro novou demokratickou společnost symbolem zkotnatělosti a byla často společností vnímána jako nemoderní, nebo moderní společnost brzdící instituce.⁴ Od roku 1918 dochází též k oddělení světské a církevní moci a část jejich

---

1 JOZEFČIAKOVÁ, Silvia. *Moderní náboženství/Modern Religion*. Bratislava: Ústav pre v'ahy štátu a cirkví, 2005, str. 85.

2 MIŠOVIČ, Ján. *Víra v dějinách zemí Koruny České*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001, str. 90.

3 MIŠOVIČ, Ján. *Víra v dějinách zemí Koruny České*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001, str. 90.

4 HANUŠ, Jiří. *Tradice českého katolicismu ve 20. století*. Brno: CDK, 2005, str. 46.

aktivit přebírá stát (například vedení matrik). Církev tedy zaujímá jiné postavení ve společnosti, a to především v oblasti kultury, mravní výchovy a tradic. Významnou osobností tohoto období byl prezident Tomáš Garrigue Masaryk, který byl zastáncem humanismu, mravní výchovy a náboženské snášenlivosti a snažil se tyto principy v tehdejší Československu aplikovat. Do budoucna má taktéž význam vznik nové církve. Došlo totiž k názorovému rozchodu v katolické církvi. Tento názorový nesoulad v církvi se týkal změny politické situace po první světové válce a tendence některých kněží přizpůsobit církev nacionálnímu cítění věřících. Snažili se zasadit o užívání češtiny v liturgii a také se někteří pokoušeli distancovat od Vatikánu, protože oficiální církev byla nezřídka spojována s monarchií a tudíž mohla působit poněkud protičesky.⁵ Výsledkem byl vznik Československé církve (dnes Československá církev husitská). Jednalo se o pokus přizpůsobit náboženství a církev nové době a novým proudům ve společnosti, jakými byli především liberalismus a socialismus.⁶ Zároveň to také byl, jak tvrdí Libor Prudký ve své studii, projev oficiálního distancování se od Říma, který byl pro mnohé symbolem starého mocnářství.⁷

1.2. Náboženství v dobách komunismu (1948-1989)

Dalším stěžejním obdobím, které je potřeba zmínit, je období od roku 1948 do roku 1989, kdy byla otázka po náboženství, religiozitě či duchovním životě občanů postavena do jiné dimenze. Po únorovém převratu a nástupu komunistické strany nastoupila i nová ateismus hlásající ideologie marxismu-leninismu. Náboženství bylo často stavěno do pozice „bludařství a tmářství“, kterého využívá kapitalismus a brání tak skutečnému rozvoji společnosti. Původním plánem sice bylo vytvořit určitou národní církev, která by odpovídala státní ideologii, to se však nepovedlo kvůli

---

5 Církev československá husitská: *Encyklopedie wikipedie* [online]. [cit. 2008-10-11]. Dostupné z [www: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Církev_československá_husitská>](http://cs.wikipedia.org/wiki/Církev_československá_husitská).

6 HANUŠ, Jiří. *Tradice českého katolicismu ve 20. století*. Brno: CDK, 2005, str. 45.

7 PRUDKÝ, Libor. *Církev a sociální soudržnost v naší zemi*. Praha: UK FSV CESES, str. 7.

odporu ze strany církve i kvůli neslučitelnosti této myšlenky s internacionalistickou ideou komunismu. Cílem se tedy stalo, veškeré náboženské projevy co nejvíce potlačit a odsunout z veřejného života. Toto období největších represí bylo v 50. letech. Postupně byla rušena výuka náboženství ve školách, zavírány kláštery, mnoho kněží a řádového duchovenstva bylo shromažďováno ve speciálních táborech a někteří řadu let věznění. Docházelo k nespravedlivým a někdy zcela vykonstruovaným procesům s představiteli jednotlivých církví.⁸ Řada farností tak zůstala bez duchovního vedení, do semináře mohli mladí zájemci vstupovat jen ve velmi omezeném počtu, mnohé semináře byly zrušeny.⁹ Církev a majetek, který v té době spravovala, byly zahrnuty pod státní správu a spadaly do kompetencí ministerstva kultury. Z církevních představitelů se tedy stali státní zaměstnanci a své povolání vykonávali, pokud jim byl udělen státní souhlas (popřípadě tajně, což bylo v této době klasifikováno jako trestný čin).¹⁰ Snaha o vytlačení náboženství z veřejného života však nebyla ve všech částech země stejně úspěšná. V tradičně silně nábožensky orientovaných regionech jako byla oblast jižní Moravy, zejména Zlínska, se náboženství a církevní tradice veřejně nadále držely a nikdy vlastně nebyly příliš potlačeny. Zde musel komunistický režim počítat s tím, že bez určitého kompromisu či tichého akceptování situace se asi neobejde. V roce 1950 proběhlo poslední Sčítání lidí jehož součástí byla i otázka náboženského vyznání. V dalších letech se již tato otázka v dotaznících nevyskytovala. Probíhala zde ovšem dalších šetření zjišťujících stav religiozity a byly zde i průzkumy, které sloužily potřebám komunistické strany.¹¹ Jednou z nejvýznamějších osobností v tomto oboru byla v této době Erika Kadlecová.¹²

---

8 HANUŠ, Jiří. *Tradice českého katolicismu ve 20. století*. Brno: CDK, 2005, str. 8.

9 PRUDKÝ, Libor. *Církev a sociální soudržnost v naší zemi*. Praha: UK FSV CESES, str. 7.

10 *Státní souhlas: Encyklopedie wikipedie [online]*. [cit. 2008-12-11]. Dostupné z [www: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Státní_souhlas>](http://cs.wikipedia.org/wiki/Státní_souhlas).

11 LUŽNÝ, Dušan; NEŠPOR, Zdeněk. *Sociologie náboženství*, Praha: PORTÁL, 2007, str. 196-197.

12 NEŠPOR, Zdeněk. Česká sociologie náboženství v letech 1948-89: *Sociologický časopis*, 2007, Vol. 43, Nr. 4, Praha: Sociologický ústav AV ČR.

Jiří Hanuš ve své knize také zmiňuje důležitou problematiku „identity,“ která se v této době objevuje. Příslušnost k církvi (ať již římskokatolické, či jiné) byla spojena s vystavením se riziku být označen v lepším případě za „zpátečnického bludaře,“ v horším téměř za „nepřítele“ (lidu, strany, pokroku). Většinou se však obojí shrnulo do jediného. Občas docházelo k tomu, že věřící byli perzekuováni v zaměstnání, či ve škole. Především lidé učitelské profesi někdy nemohli vykonávat své povolání, nebo pouze s obtížemi, studentům bylo znemožněno studovat obor, který si vybrali a v lepším případě mohli studovat jiný, méně žádaný, někdy nemohli studovat vůbec. Dosah této společenské „nálepky“ však nezasahoval pouze jejího nositele, ale obvykle byla tímto zařazením postižena i nejbližší rodina. V praxi tedy mohlo docházet i k tomu, že někteří lidé svoji víru tajili nikoli pouze z egoistických pohnutek, ale také z obav možných následků pro své nejbližší.¹³ Náboženství a jeho projevy měly být z veřejného života postupně co nejvíce odsunuty. Tato vyostřená situace se týká především 50. let. V 60. letech se situace začala postupně měnit k lepšímu. Rovněž byla redukována publikační činnost. Řada časopisů vydávaných církvemi či náboženskými spolky přestala vycházet a klesl i počet vydávaných knih.¹⁴

Některé církevní svátky byly zrušeny a ty, které zůstaly nabyly postupem času světský charakter. Ovšem zde bych poznamenala, že trend odcírkveňování, či zesvětšťování svátku původně náboženských, byl z mnoha jiných důvodů na postupu i v mnoha dalších zemích, kde se díky orientaci na trh, svátky stávaly například objektem komercializace a jejich původní význam se také ztrácel. Tento trend lze sledovat téměř ve všech zemích Evropy i dnes.

Církevní tradice a nauka „byly popírány, případně reinterpretovány v duchu panující ideologie.“¹⁵ Odstraňováním svátků a církevních tradic však docházelo k duchovnímu a kulturnímu vyprázdění. A to i přes snahu nahradit tyto hodnoty jinými oslavami, výročími, slavnostními průvody, kultury

---

13 PRUDKÝ, Libor. *Církev a sociální soudržnost v naší zemi*. Praha: UK FSV CESES, str. 8.

14 HANUŠ, Jiří. *Tradice českého katolicismu ve 20. století*. Brno: CDK, 2005, str. 65.

15 HANUŠ, Jiří. *Tradice českého katolicismu ve 20. století*. Brno: CDK, 2005, str. 66.

osobnosti, oslavou vědy a pokroku, vědeckým ateismem a také oslavou velikosti českého národa a odkazováním na slavnou historii v literatuře a filmu.¹⁶ Neustálou snahou také bylo přimět církev ke spolupráci. V padesátých letech došlo například ke vzniku Mírového hnutí katolického duchovenstva (MHKD), což byla prorežimní organizace, kam byli oficiálně zařazeni všichni kněží (i když nechtěli), a která schvalovala politiku KSČ. Očekávaný rozkol v církvi a její diskreditaci však nepřinesla (přinejmenším ne v takové míře, jak bylo očekáváno). Organizace byla zrušena na jaře v roce 1968.¹⁷ Jako ve všech dobách i zde se vyskytli kolaboranti, kterých ovšem bylo málo, pokud již, tak tu spíše byli duchovní, kteří byli ochotní dělat menší i větší ústupky a kompromisy.¹⁸

V šedesátých letech došlo k značnému uvolnění situace. Mnoho duchovních bylo propuštěno z vězení a mohli začít opět působit. V roce 1965 byl jmenován nový arcibiskup František Tomášek, když Josef Beran musel jakožto nepohodlný odejít do Říma (resp. mu mu byl odepřen vstup do země, když se chěl po návštěvě Říma vrátit zpět). Také se díky uvolnění české země mohly začít více zabývat výsledky, které přinesl II. Vatikánský koncil a které byly pro katolickou církev v mnohém dosti přelomové. Zprávy o něm se ve zmínce objevily i našem tisku. Opět začaly vycházet *Katolické noviny* a časopis *Duchovní pastýř*, jenž byl přejmenován na *Via*. Zavítali sem někteří významní teologové a „domácí teologové pořádali teologicko-pastorační kursy s podporou biskupů a začal se rozvíjet i katolický spolkový a osvětový život na celém území Československa.“¹⁹ Zároveň došlo v roce 1968 k obnovení aktivit některých řádů. Vzniklo zde *Sdružení řeholních společností*, jehož výbor navázal dialog s ministerstvem kultury, pod které, jak jsem již zmínila, všechny církevní záležitosti oficiálně spadaly. Do roku 1969 probíhalo vše v oboustranném dialogu a sdružení očekávalo změny v protiprávních opatřeních vůči řádům. Ovšem žádné výrazné změny

---

16 JOZEFČIAKOVÁ, Silvia. *Moderní náboženství/Modern Religion*. Bratislava: Ústav pre v'ahy štátu a cirkví, 2005, str. 91.

17 HANUŠ, Jiří. *Tradice českého katolicismu ve 20. století*. Brno: CDK, 2005, str. 65.

18 PRUDKÝ, Libor. *Círky a sociální soudržnost v naší zemi*. Praha: UK FSV CESES, str. 8.

19 HANUŠ, Jiří. *Tradice českého katolicismu ve 20. století*. Brno: CDK, 2005, str. 68.

se nestihly uskutečnit, protože v roce 1969 byla veškerá spolupráce a vyjednávání přerušena.²⁰

V 60. a 70. letech již nebylo cílem církev a náboženství nějak silně potlačit, či odstranit, jelikož začínalo být zjevné, že takovéto snahy by neměly úspěch a mohly by naopak vyvolat vlnu nevole a odporu veřejnosti. Snahou tedy bylo pokusit se s církví nějakým způsobem nenápadně vyjít. Po odsunu Německého obyvatelstva po 2. světové válce došlo ke snížení počtu osob hlásících se k nějakému vyznání, navíc po následných represích v 50. letech a vlně emigrace v roce 1968, byla církev poměrně oslabena, přesto však existovala, fungovala a měla svoji základnu věřících a bylo zřejmé, že nejlepší cesta bude mlčky a potichu existenci církví akceptovat jako daný fakt a tolerovat jej. O podobný přístup se snažili i oficiální církevní představitelé. Co nejlépe a nejkldněji kooperovat s komunistickým režimem. Tím se ovšem před řadou věřících církev zdiskreditovala. Například, jak uvádí Hanuš, v roce 1973, po vyjednáváních československé vlády s Vatikánem, byli dosazeni čtyři noví biskupové, kteří ovšem spolupracovali s režimem, a tudíž byli pro mnohé věřící obtížně akceptovatelní. Byli též v kontaktu s organizací vzniklou v roce 1970 a navazující na činnost MHKD s názvem *Sdružení katolického duchovenstva Pacem in Terris* (SDK PIT), podle papežské encykliky Jana XXIII.²¹ Tato organizace byla jako předešlá MHKD sdružením kněží a duchovenstva ochotného spolupracovat s komunistickým režimem a jak tvrdí ve své práci Jiří Hanuš, byla řízena „státní správou prostřednictvím bezpečnostních orgánů.“²² Naproti tomu se ovšem řada kněží aktivně zapojovala v disentu, podepsala Chartu 77, či zakládala tajné spolky a semináře.

V 80. letech se s díky impulzu Charty začala objevovat řada petic, protestů a otevřených dopisů. Zároveň vznikla řada dokumentů o církvích a postavení věřících ve společnosti. Například Dokument českobratrských evangelických duchovních, Memorandum o situaci řeholních společností v ČSSR, Zvěřinovy dopisy biskupu Tomáškovi a jiné.²³ Za zmínku jistě stojí

---

20 HANUŠ, Jiří. *Tradice českého katolicismu ve 20. století*. Brno: CDK, 2005, str. 68.

21 HANUŠ, Jiří. *Tradice českého katolicismu ve 20. století*. Brno: CDK, 2005, str. 68.

22 HANUŠ, Jiří. *Tradice českého katolicismu ve 20. století*. Brno: CDK, 2005, str. 70.

23 HANUŠ, Jiří. *Tradice českého katolicismu ve 20. století*. Brno: CDK, 2005, str. 69.

i petice katolického laika Augustina Navrátila, ve které žádá respektování církví a práv věřících režimem²⁴. Další významnou změnou bylo zvolení nového papeže v roce 1978. Tím se trochu neočekávaně stal Karol Wojtyła, krakovský biskup, který sám pocházel z komunistické země situaci u nás dobře rozuměl.²⁵ Proto byl morální podporou pro zdejší aktivity. Jednou z největších a nejvýznamnějších akcí, která byla do jisté míry přelomovou událostí svého druhu, byly svatometodějské oslavy v roce 1985, které se konaly sedmého července na Velehradě a kde se sešlo na sto padesát tisíc věřících z celého Československa. Poté se začaly častěji konat poutě a veřejná shromáždění. Například bohoslužba v roce 1988 k počtě blahoslavené Anežky, nebo oslava u příležitosti 90. narozenin kardinála Tomáška. Jistou pozitivní změnou a pokrokem bylo i jmenování několika nových biskupů, kteří byli akceptovatelní pro vládu i věřící.²⁶

---

24 HANUŠ, Jiří. *Tradice českého katolicismu ve 20. století*. Brno: CDK, 2005, str. 70-71.

25 HANUŠ, Jiří. *Tradice českého katolicismu ve 20. století*. Brno: CDK, 2005, str. 69.

26 HANUŠ, Jiří. *Tradice českého katolicismu ve 20. století*. Brno: CDK, 2005, str. 71.

2. Náboženství v době revoluce

V období komunismu probíhala řada církevních a náboženských aktivit tajně, či ilegálně. Formálně bylo církvím umožněno existovat, ale v praxi docházelo k přímým či nepřímým omezením. Přesto však církve jevily známky života. Mnozí kněží a duchovní, kteří zůstali a nepodlehli tlaku doby, se zapojovali do petičních akcí, samizdatových redakcí, a mnozí se rovněž zapojili do hnutí Charta 77. Od 80. let se také přes veškerá úskalí začal více rozvíjet život klášterů a vznikaly i menší skupinky a spolky za účelem vzdělávání a výchovy ve víře. Římskokatolická církev se například k revolučním aktivitám od začátku stavěla pozitivně. Nejlépe se to dá vyjádřit větou, kterou v té době pronesl kardinál Tomášek a která je velmi často v této souvislosti uváděna: „V této významné chvíli stojí katolická církev na straně národa!“²⁷

Církev pomáhala stmelovat národ ve jménu tradic a morálních hodnot. Stejně jako studenti, disidenti, umělci a mnoho významných osobností se pokoušela o to, ukázat cestu k vykročení správným směrem, k demokratické a svobodné společnosti. Část duchovenstva a věřících však měla tendenci tyto společenské změny, které revoluce přinesla, interpretovat v náboženském duchu více, než jak tomu bylo. Někdy bylo dokonce ukončení čtyřicetileté komunistické éry přirovnáváno ke čtyřicetiletému pobytu národa Izraele na poušti. Podstatná role byla připisována i svatořečení princezny Anežky české na podzim v roce 1989. U této příležitosti se konalo mnoho průvodů v Čechách i na Moravě. Tyto názory však byly postupně zkroceny a zkorigovány, hlavně z řad církevní inteligence a vyšších představitelů.²⁸

Důležitá byla z pohledu revoluce a náboženství i návštěva papeže Jana Pavla II., která se uskutečnila v dubnu roku 1990. Papež byl vítán

---

27 HANUŠ, Jiří. *Tradice českého katolicismu ve 20. století*. Brno: CDK, 2005, str. 73-74.

28 HANUŠ, Jiří. *Tradice českého katolicismu ve 20. století*. Brno: CDK, 2005, str. 72-73.

věřícími i nevěřícími jako jedna z důležitých osobností boje proti komunistickému režimu.²⁹

Svými aktivitami v době komunismu, hlavně v 80.letech, a vystoupením na straně národa v období revoluce sehrála jistě církev nezanedbatelnou roli. Je to především tím, že náboženství (nejen římskokatolické) dokáže lidi smelit pocitem jiného duchovního rozměru, přesvědčením mravní správnosti a oprávněnosti. Tím poskytuje lidem sílu, odhodlání, zápal a mnohdy i schopnost obětí. Také vědomí spřízněnosti, stejného názoru a přesvědčení s ostatními motivuje společnost. Kromě spojení na základě požadování základních lidských práv, se náboženství pokusila revoluci poskytnout další duchovní rozměr, rozměr víry. V době revolučního a porevolučního zmatku a nejistot nabízela jisté, staletími ověřené hodnoty.

---

²⁹ HANUŠ, Jiří. *Tradice českého katolicismu ve 20. století*. Brno: CDK, 2005, str. 74-75.

3. Religiozita v porevoluční společnosti

V této kapitole se zaměřím na charakterizování společenských a ekonomických změn v porevolučním období a pokusím se nastínit, jaké postavení a úlohu měly v této době církve zastávat.

3.1. Změny společenského prostředí po revoluci

Myslím, že pro porozumění postavení a roli církví a náboženství po listopadu 1989 je nutné alespoň stručně zmínit a naznačit společenské změny, které s sebou revoluce přinesla.

Revoluce vnesla do života společnosti zpočátku především zmátek. Počáteční euforie ze svobody a touha po lepší budoucnosti, kterou většina lidí pociťovala, byly vystřídány nutností hledat nový životní směr a místo v novém společenském systému. Ve společnosti totiž docházelo k citelným strukturálním změnám, a to především ekonomickým, se kterými bylo třeba se vypořádat. Se změnou ekonomiky přicházela i změna životního stylu. Jistoty, které bčanům zaručoval socialistický systém, najednou přestaly fungovat a lidé se museli začít více spoléhat na sebe. Ceny zboží se zvedly až o polovinu, což pro mnohé domácnosti znamenalo silné omezování, mnoho lidí navíc přišlo postupem času o práci, protože se postupně začala zvyšovat nezaměstnanost, a bylo nuceno se s touto situací co nejdříve vyrovnat. Jiným byl naopak majetek vracen, či prodáván a mnozí začali podnikat, čímž se rovněž změnil jejich společenský status a způsob života.

Důležité je také uvědomit si, že různé věkové skupiny společnosti vnímaly tyto změny odlišně. Mladí lidé přestali učitele a profesory oslovovat titulem „soudruh/soudružka“ (což se může zdát jako banalita, ale vzpomeňme na vlastní zkušenost s tím, jak je občas nelehké změnit zažitě pojmenování osob, či věcí, například při přechodu ze SŠ na VŠ změnit oslovování vyučujících podle akademických titulů). Ve školách

se začínala měnit náplň výuky. Pro mnohé mladé lidi mohlo být matoucí. Hodně se též mluvilo o demokracii a svobodě. To mohlo vyvolávat mnohé otázky po tom, co je to svoboda a demokracie a po existenci morálních norem a správnosti. Navíc s otevřením se světu jsme se otevřeli i informacím, vlivům a kulturám. Lidé získali možnost cestovat a poznávat nové kultury a jejich hodnoty a normy. Mladí lidé tuto změnu v zásadě uvítali ryze pozitivně (vždyť to byli nakonec právě oni, mladí lidé/studenti, kteří se na těchto změnách značně podíleli) a velmi rychle se přizpůsobili.

Střední a starší generace nesla tyto změny z počátku též poměrně dobře, přestože mnohé domácnosti, jak jsem již zmínila, musely řešit zhoršenou finanční situaci, postupně též začínala narůstat nezaměstnanost (mnohdy přišli lidé o zaměstnání, kam nastoupili po ukončení školy a ve kterém strávili celý dosavadní život), strach z nejisté budoucnosti a další. Přesto tu ale byl optimistický výhled na slíbené lepší zítřky, o kterých se věřilo, že přijdou velmi záhy, a lidé tedy byli ochotni si takzvaně „utahovat opasky.“

Ovšem situace se nevyvíjela tak rychle a slibně, jak se očekávalo. Privatizace se protahovala a její výsledky nebyly zdaleka tak výnosné, jak se plánovalo, navíc ve druhé polovině 90. let došlo také ke krizi a krachu malých bank a kampeliček, což mnohé lidi připravilo o životní úspory. To znamenalo zklamání a „vystřízlivění“ z euforie revoluce a mnoho lidí se ocitlo ve fázi hledání životního smyslu a zakotvení.

3.2. Úloha církví v dobách porevolučních změn

V této době ekonomických a společenských změn a nejistoty nabízela náboženství s nabídkou jistot ve formě společenských norem, morálních hodnot a smyslu života, které jsou prověřeny staletími a které odolaly i tlaku komunistického režimu. Možnost navazovat na minulou náboženskou tradici tu jistě byla, ovšem čtyřicet let potlačování náboženství a prosazování ateismu vedlo k tomu, že zde vyrostly 2-3 nové generace, v jejichž výchově nemělo náboženství a víra tradici.

Krátce po nastolení demokracie byl vydán zákon, který nedovoloval státu zasahovat do vnitřních záležitostí církve. Dále pak v přijaté Listině základních práv a svobod je v čl. 2 stanoveno, že „stát se nesmí vázat ani na výlučnou ideologii, ani na náboženské vyznání.“³⁰ Články 15 a 16 této listiny pak zaručují svobodu náboženského vyznání a „právo svobodně projevovat své náboženství nebo víru buď sám nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováváním obřadu.“³¹ Církvím i společností se tedy otevřel prostor pro obnovení duchovního a náboženského života.

Počáteční zvýšený zájem o náboženství však po jisté době poněkud opadl. Šlo o to, že po revoluci bylo náboženství a hlášení se k němu záležitostí do jisté míry módní. Bylo to něco, co tu dříve nebylo veřejně zcela možné a proto to vyvolávalo ve společnosti přirozený zájem, navíc to pro mnohé symbolizovalo veřejný manifest nového demokratického smýšlení (mnozí tím chtěli ukázat, že s minulým režimem nemají nic společného). Navíc po rozpadu většiny uskupení a vazeb chtěli být lidé součástí nějakého společenství, či skupiny a k tomu poskytovaly církve ideální příležitost.

Podle studie Libora Prudkého však církve nedokázaly na tuto příležitost, která se jim po revoluci otevřela, včas a dostatečně zareagovat. Úlohou církví je pečovat o duchovní život společnosti, což zahrnuje velmi široké spektrum oblastí. Podle něj měly reagovat a reflektovat problémy, které s sebou změny nesly. Jedná se hlavně vyprazdňování hodnot, které zapříčinily principy tržní ekonomiky orientující společnost postupně jen k jediné stěžejní hodnotě, kterou jsou peníze.³² Dochází k postupnému „vyprazdňování hodnotových dimenzí života, zmenšování obsahů a významů, tedy i ubývání lidských dimenzí společenské existence. S důsledky ve ztrátě duchovní a odpovědnostní dimenze svobody.“³³ Ale církve se k těmto palčivým otázkám doby nejprve nevyjadřovaly vůbec a pak jen velmi sporadicky „a dosud vlastně klopýtají za vývojem situace.

30 Ústava České republiky, Český Těšín: Poradce s.r.o., str. 46.

31 Ústava České republiky, Český Těšín: Poradce s.r.o., str. 52.

32 PRUDKÝ, Libor. *Církve a sociální soudržnost v naší zemi*. Praha: UK FSV CESES, str. 11.

33 PRUDKÝ, Libor. *Církve a sociální soudržnost v naší zemi*. Praha: UK FSV CESES, str. 11.

Přesto, že právě v péči o duchovní dimenzi života společnosti je rozhodující poslání společenského působení církví.³⁴

Ovšem církve, které měly být stmelujícími společenskými institucemi, jimi nebyly a nejsou. Církve jsou dnes naopak jedním z diferencujících činitelů ve společnosti.

---

34 PRUDKÝ, Libor. *Církve a sociální soudržnost v naší zemi*. Praha: UK FSV CESES, str. 11.

4. Přehled nejvýznamnějších a největších církví a náboženských hnutí u nás

V roce 1991 proběhlo na našem území sčítání lidu, ve kterém se po třech předchozích (1960, 70, 80) opět objevila otázka náboženského vyznání. Z celkového počtu 10 302 215 obyvatel se k nějakému vyznání přihlásilo 4 523 734 lidí, což je 43,9%. Nejvíce lidí se podle očekávání přihlásilo k Církvi římskokatolické, celých 39% obyvatel. Přesto ale oproti roku 1950 došlo k velmi citelnému úbytku. V roce 1950 se k nějakému náboženskému vyznání přihlásilo téměř 94% obyvatel. Navíc je ještě potřeba vzít v úvahu, že celkový počet obyvatel se do roku 1991 zvýšil o více než 2 miliony.³⁵

Tab. č. 1 Skladba obyvatelstva podle náboženského vyznání v roce 1950 a 1991 (ČSÚ).

Ukazatel	1950		1991	
	absolutně	%	absolutně	%
věřící celkem	8 353 282	93,9	4 523 734	43,9
z toho:				
Církev československá husitská	946 497	10,6	178 036	1,7
Církev římskokatolická	6 792 651	76,4	4 021 385	39
Českobratrská církev evangelická	401 729	4,5	203 996	2
Ostatní	212 405	2,4	120 317	1,2
z toho:				
Nábož. Spol. Svědkové Jehovovi	x	x	14 575	0,1
Pravoslavná církev v českých z.	50 063	0,6	19 354	0,2
Slezská evangelická církev a. v.	57 807	0,6	33 130	0,3
Osoby bez vyznání	519 962	5,8	4 112 864	39,9
Nezjištěno	22 889	0,3	1 665 617	16,2
Obyvatelstvo celkem	8 896 133	100	10 302 215	100

35 ČSÚ. Náboženské vyznání obyvatelstva: *Analýzy*. [online].2003, [cit. 2008-25-11].Dostupné z [www: <http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/o/4110-03>](http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/o/4110-03)—
obyvatelstvo_hlasici_se_k_jednotlivym_cirkvim_a_nabozenskym_spolecnostem>.

Mezi nejvýznamnější církve, které se po revoluci objevily a registrovaly, patří již zmíněná Církev římskokatolická a dále pak Církev československá husitská (dříve Československá církev), Českobratrská církev evangelická, Pravoslavná církev, Slezská církev evangelická augsburského vyznání a Náboženská společnost Svědkové Jehovovi. Ke každé z těchto církví a společností se při sčítání lidí v roce 1991 přihlásilo více než deset tisíc občanů. Existovalo zde samozřejmě mnohem více církví a komunit, ale jednalo se převážně o malé komunity s maximálně dvěma až třemi tisíci členů.³⁶

4.1 Církev římskokatolická

Největší církví je u nás římskokatolická církev, která zde má dlouholetou tradici (od 9. stol., kdy k nám přišly misie z východu i ze západu).³⁷ Od dob raného středověku zde víceméně platilo, že křesťanství, reprezentované právě římskokatolickou církví bylo oficiálním náboženstvím a stalo se masově rozšířeným po celé zemi. Nicméně postupem času a šířením nových proudů a sekularizováním společnosti část obyvatel římskokatolickou církev postupně opouštěla.

V předválečném Československu se k ní podle sčítání z roku 1921 hlásilo 82% obyvatel, v roce 1930 se počet snížil na 78,5% obyvatel a v roce 1950 klesl k číslu 76,4% obyvatel³⁸. Ovšem stále zde mluvíme o nadpoloviční většině věřících. V roce 1991 to však bylo už jen 39%. Faktorů, které způsobily tento pokles je více. Podíl na tom má také předcházející komunistický režim, který se svojí politikou a ideologií s církvemi neztotožňoval a snažil se je potlačit. To se v naší zemi projevilo tím spíše, že díky specifickému historickému vývoji jsou tu zakořeněny tyto tendence. V jiných postkomunistických zemích jako Polsko či Slovensko

---

36 Podrobná čísla viz příloha 1.

37 Křesťanství: *Encyklopedie wikipedie* [online]. [cit. 2008-30-11]. Dostupné z [www: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Křesťanství#Vznik_c.C3.ADrkve >](http://cs.wikipedia.org/wiki/Křesťanství#Vznik_c.C3.ADrkve).

38 Podrobná čísla viz příloha 2, tabulka 2.

k tomuto výraznému poklesu vzhledem k jejich historickým tradicím nedošlo.

Ovšem jsou zde i jiné faktory. Vlivem sekularizace ve 20. století, zejména v druhé polovině, můžeme zaznamenat pokles počtu stoupců katolické církve v celé Evropě. Roli zde taktéž hraje i obraz církve ve společnosti a její projevy a aktivity. Roli sjednocování společnosti na základě víry, mravních hodnot a norem chování již církev v dnešní době neplní. Obraz katolické církve ve společnosti je dnes značně rozporuplný, protože se si s sebou nese stopy své historie a také proto, jaký postoj zaujímá k důležitým společenským otázkám.³⁹ Co se týče historie, lidé, kteří mají námitky proti katolické církvi, jdou někdy i poměrně daleko do historie a argumentují křížovými výpravami, nucenou rekatolizací po Bílé Hoře, inklinací církve více k Rakousko-Uherské monarchii, a samozřejmě nejčastěji zastaralostí v názorech a zkostnatělou strukturou a podobně. Zároveň je tu ovšem ještě odraz doby komunistické a fakt, že někteří oficiální církevní představitelé se v dobách normalizace snažili s komunistickým režimem nějak vycházet, což mnozí chápou jako kolaboraci.

Ovšem není nutné chodit do minulosti. Je tu i současná církev a její chování. Jak jsem již naznačila v kapitole 3.1 Libor Prudký ve své studii jako jeden ze současných problémů uvádí, že „převažující mlčení církví vůči vulgárnímu liberalismu je někdy nahrazováno diskusemi o okrajových tématech, která mají podobu senzací.“⁴⁰ A za neméně důležité považuje „váhavé a nečitelné reagování církevních představitelů na etické a právní prohřešky uvnitř církví.“⁴¹

Přestože po revoluci byla možnost svobodného vyznání a být členem církve bylo pro mnohé zajímavé a lákavé, tak žádnému masovému nárůstu počtu věřících nedošlo. Naopak od sčítání v roce 1991 počet obyvatel hlásících se k římskokatolické církvi snížil. V posledním sčítání z roku 2001 se k ní přihlásilo pouze 26,8% věřících. V reálných číslech je

---

39 PRUDKÝ, Libor. *Církev a sociální soudržnost v naší zemi*. Praha: UK FSV CESES, str. 11-12.

40 PRUDKÝ, Libor. *Církev a sociální soudržnost v naší zemi*. Praha: UK FSV CESES, str. 11.

41 PRUDKÝ, Libor. *Církev a sociální soudržnost v naší zemi*. Praha: UK FSV CESES, str. 11.

pokles ještě patrnější. V roce 1991 se k římskokatolické církvi hlásily čtyři miliony obyvatel, ale v roce 2001 už jen 2,7 milionu, jak je vidět v následující tabulce. Tento klesající trend bude nejspíše i nadále pokračovat.

Možnosti, jak se přiblížit dnešní společnosti, se naskýtají v přehodnocení některých dogmat a postojů k problémům dnešní společnosti. Část populace totiž církev vnímá, a do jisté míry právem, jako rigidní a zkostnatělou strukturu, která nereflektuje aktuální problémy společnosti a jejíž názory jsou tudíž často brány jako překonané.

Tab. č. 2 Počet obyvatel hlásících se k jednotlivým církvím v letech 1950-2001

Ukazatel	1950		1991		2001		Index 2001/1991
	absolutně	%	absolutně	%	absolutně	%	
Věřící celkem	8 353 282	93,9	4 523 734	43,9	3 288 088	32,2	72,7
z toho:							
Církev československá husitská	946 497	10,6	178 036	1,7	99 103	1	55,7
Církev římskokatolická	6 792 651	76,4	4 021 385	39	2 740 780	26,8	68,2
Českobratrská církev evangelická	401 729	4,5	203 996	2	117 212	1,2	57,5
Ostatní	212 405	2,4	120 317	1,2	330 993	3,2	275,1
z toho:							
Nábož. Spol. Svědkové Jehovovi	x	x	14 575	0,1	23 162	0,2	158,9
Pravoslavná církev v českých z.	50 063	0,6	19 354	0,2	22 968	0,2	118,7
Slezská evangelická církev a. v.	57 807	0,6	33 130	0,3	14 020	0,1	42,3
Osoby bez vyznání	519 962	5,8	4 112 864	39,9	6 039 991	59	146,9
Nezjištěno	22 889	0,3	1 665 617	16,2	901 981	8,8	54,2
Obyvatelstvo celkem	8 896 133	100	10 302 215	100	10 230 060	100	99,3

Pokud se podíváme na složení věřících z hlediska věkového v tabulce 3, tak i zde je klesající trend patrný. Můžeme zde zároveň vidět i podstatný důvod, proč počet věřících klesá. Podle analýzy ČSÚ dojdeme porovnáním údajů z roku 2001 s údaji z roku 1991 ke zjištění, že populace věřících stárne.⁴² Podíváme-li se do tabulky zjistíme, že tomu tak skutečně je. Nejméně věřících se totiž nachází ve věkových kategoriích 0-14 let, 15-19 let a 20-29 let. Naopak větší zastoupení mají lidé ve věkových skupinách

42 ČSÚ. Náboženské vyznání obyvatelstva: *Analýzy*. [online].2003, [cit. 2008-25-11].Dostupné z www: <<http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/o/4110-03>—obyvatelstvo_hlasici_se_k_jednotlivym_cirkvim_a_nabozenskym_spolecnostem>.

od 50 let výše. Nejvíce věřících je starších 70 let. A zatímco u vyšších věkových kategorií se počet mírně zvýšil u nižších došlo ke snížení.⁴³ Toto jsou paradoxně ty generace, které prošly výchovou v komunismu a měly by tedy podle toho, co zde bylo zmíněno, býti početně nejméně zastoupené. Ovšem podle analýzy ČSÚ to může souviset například s faktorem ochoty odpovídat na tento dotaz. S rostoucím věkem je tu vyšší ochota na tuto otázku odpovědět. U osob nad šedesát let neodpovědělo jen necelých 6%.⁴⁴ Nebo se může jednat o ty, kteří na základě rodinných či geograficko-historických faktorů byli k této víře vychováni a i přes ateistickou ideologii doby u této víry zůstali.

Tab. č. 3 Složení obyvatel římskokatolického vyznání podle věku a pohlaví z roku 2001

Věková skupina	Celkem			Muži			Ženy		
	absolutně	% podíl z		absolutně	% podíl z		absolutně	% podíl z	
		úhrnu	věk. skup.		úhrnu	věk. skup.		úhrnu	věk. skup.
0-14	271 128	9,9	16,4	135 918	11,5	16,6	135 210	8,7	16,8
15-19	114 058	4,2	16,7	55 053	4,6	15,8	59 005	3,8	17,7
20-29	280 763	10,2	16,4	134 532	11,4	15,4	146 231	9,4	17,5
30-39	242 443	8,8	17,6	119 774	10,1	17,1	122 669	7,9	18,2
40-49	314 179	11,5	21,4	143 954	12,2	19,6	170 225	10,9	23,3
50-59	504 956	18,4	34,8	219 248	18,5	30,9	285 708	18,4	38,4
60-69	481 983	17,6	53,1	201 348	17	49,1	280 635	18,4	56,4
70+	530 950	19,4	54,4	174 188	14,7	49,5	356 762	22,9	57,2
Celkem	2 740 780	100	26,8	1 184 162	100	23,8	1 556 618	100	29,7

Jak jsem již zmínila dříve, ke katolické církvi se vždy váže i její historie. To znamená, že z hlediska jejího vývoje a stavu je podstatné i geografické rozvrstvení věřících, protože v některých regionech má tradici více a v jiných naopak méně zakořeněnou, někde byla linie této tradice přerušena vnějšími činiteli. Takovým příkladem jsou Ústecký, Liberecký a Karlovarský kraj, kde došlo po 2. světové válce k odsunu původního německého obyvatelstva a novousedlíci pocházející ze všech částí

43 ČSÚ. Náboženské vyznání obyvatelstva: *Analýzy*. [online].2003, [cit. 2008-25-11].Dostupné z [www: <http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/o/4110-03—](http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/o/4110-03) obyvatelstvo_hlasici_se_k_jednotlivym_cirkvim_a_nabozenskym_spolecnostem>.

44 ČSÚ. Náboženské vyznání obyvatelstva: *Analýzy*. [online].2003, [cit. 2008-25-11].Dostupné z [www: <http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/o/4110-03—](http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/o/4110-03) obyvatelstvo_hlasici_se_k_jednotlivym_cirkvim_a_nabozenskym_spolecnostem>.

republiky, či cizinci neměli tradice, na které by tu navázali ani tolik možností nové tradice vytvořit.⁴⁵ Ne vysoké procento věřících je taktéž v kraji Plzeňském, který byl rovněž oblastí, kde došlo k odsunu části obyvatel.

Na druhé straně tu však existují oblasti, kde má křesťanská víra dlouholetou tradici, která byla poměrně silná i v dobách komunismu. Jedná se o kraje moravské, zejména Zlínský, Jihomoravský a Vysočina.

Tab. č. 4 Obyvatelstvo římskokatolického vyznání podle krajů

Kraj	Obyva- telstvo celkem	z toho							
		věřící		z toho římskokatolické v.		bez vyznání		nejištěno	
		absolutně	%	absolutně	%	absolutně	%	absolutně	%
Praha	1 169 106	286 567	24,5	206 039	17,6	787 024	67,3	95 515	8,2
Středočeský	1 122 473	262 441	23,4	212 965	19	770 234	68,6	89 798	8
Jihočeský	625 267	216 757	34,7	191 352	30,6	328 670	52,6	79 840	12,6
Plzeňský	550 688	133 526	24,2	113 983	20,7	360 347	65,4	56 815	10,3
Karlovarský	304 343	62 494	20,5	47 894	15,7	220 153	72,3	21 696	7,1
Ústecký	820 219	129 822	15,8	98 455	12	633 210	77,2	57 187	7
Liberecký	428 184	78 818	18,4	55 655	13	311 002	72,6	38 364	9
Královéhradecký	550 724	146 738	26,6	113 630	20,6	352 132	63,9	51 854	9,4
Pardubický	508 281	162 695	32	133 779	26,3	299 199	58,9	46 387	9,1
Vysočina	519 211	240 689	46,4	217 251	41,8	214 647	41,3	63 895	12,3
Jihomoravský	1 127 718	492 323	43,7	438 788	38,9	535 784	47,5	99 611	8,8
Olomoucký	639 369	236 441	37	207 113	32,4	344 162	53,8	58 766	9,2
Zlínský	595 010	328 516	55,2	290 817	48,9	219 807	36,9	46 687	7,8
Moravskoslezský	1 269 467	510 281	40,2	413 059	32,5	663 620	52,3	95 566	7,5
ČR celkem	10 230 060	3 288 088	32,1	2 740 780	26,8	6 039 991	59	901 981	8,8

4.2 Českobratrská církev evangelická

Dnes největší protestantská církev u nás vznikla v prosinci roku 1918 „sloučením bývalé Evangelické církve helvétského vyznání (kalvínské) a Evangelické církve augsburského vyznání (luterské).“⁴⁶ Se spojením tehdy souhlasily všechny české sbory, což sjednocení pomohlo. „Nově vzniklá unie kromě svých augsburských a helvetských tradic sama sebe chápala

45 ČSÚ. Náboženské vyznání obyvatelstva: *Analýzy*. [online].2003, [cit. 2008-25-11].www: <http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/o/4110-03--skladba_obyvatelstva_podle_nabozenskeho_vyznani_pohlavi_a_podle_veku>.

46 MIŠOVIČ, Ján. *Víra v dějinách zemi Koruny České*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001, str. 79.

i jako pokračovatelku tradice české reformace, husitského hnutí, církve podobojí i Jednoty bratrské.⁴⁷

V dobách komunistického režimu se církev pokoušela čelit nesnadným podmínkám a vrámci nich existovat. V roce 1955 založila spolu s některými dalšími nekatolickými církvemi Ekumenickou radu církví v ČR. „Jejími cílem bylo vyvíjet a podporovat ekumenické iniciativy, koordinovat veřejné působení církví, připravovat ekumenický překlad Bible do češtiny.“⁴⁸ Zakládajícími členy byli Bratrská jednota baptistů, Církev bratrská, Církev československá husitská, Církev starokatolická, Českobratrská církev evangelická, Evangelická církev metodistická, Jednota bratrská, Pravoslavná církev a Slezská církev evangelická a. v.

Co se týká počtu věřících, hlásilo se podle sčítání lidu z roku 1950 k této církvi 401 729 osob. V roce 1991 však byla situace, stejně jako u ostatních církví, podstatně odlišná. Tehdy se k církvi přihlásilo již jen 203 996 osob. Tento klesavý trend se v průběhu 90. let nijak nelepšil, což je zcela patrné z posledních výsledků sčítání lidu v roce 2001, kdy svoji příslušnost k této církvi vyjádřilo pouhých 117 212 občanů. Opět pokles zhruba o padesát procent (viz Příloha 1).

Jeden z důležitých faktorů tohoto trendu lze vidět na věkové struktuře věřících v následující tabulce. Stejně jako u předchozí římskokatolické církve, i zde vidíme nízké zastoupení dětí a adolescentů oproti věkovým skupinám nad padesát let. Dochází ke stárnutí věřících, což je zřejmé podle nejpočetnější skupiny, kterou je kategorie osob nad sedmdesát let. Porovnáme-li kategorie 0-14 let a 15-19 let vidíme značně nižší čísla u skupiny 15-19 let. Čili podle analýzy ČSÚ „nedošlo při srovnání s rokem 1991 jen k úbytku počtu věřících, ale také ke zhoršení jejich věkové skladby, spočívající především ve snížení nejmladší složky a naopak ke vzrůstu podílu vyšších věkových kategorií.“⁴⁹

---

47 Českobratrská církev evangelická: *Encyklopedie wikipedia* [online]. [cit. 2009-05-01]. Dostupné z [www: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Českobratrská_církev_evangelická>](http://cs.wikipedia.org/wiki/Českobratrská_církev_evangelická).

48 MIŠOVIČ, Ján. *Víra v dějinách zemí Koruny České*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001, str. 95.

49 ČSÚ. Náboženské vyznání obyvatelstva: *Analýzy*. [online]. 2003, [cit. 2009-05-01]. Dostupné z [www: <http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/tab/7A002C11B1>](http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/tab/7A002C11B1).

Tab. č. 5 Věková struktura osob hlásících se k Českobratrské církvi

Věková skupina	Celkem			Muži			Ženy		
	absolutně	% podíl z		absolutně	% podíl z		absolutně	% podíl z	
		úhrnu	věk.skup.		úhrnu	věk.skup.		úhrnu	věk.skup.
0-14	7 787	6,6	0,5	4 017	8,2	0,5	3 770	5,5	0,6
15-19	3 630	3,1	0,5	1 696	3,5	0,5	1 934	2,9	0,6
20-29	9 339	8	0,5	4 358	8,9	0,5	4 981	7,3	0,6
30-39	8 674	7,4	0,6	4 290	8,7	0,6	4 384	6,4	0,7
40-49	12 861	11	0,9	5 991	12,2	0,8	6 870	10,1	0,9
50-59	22 753	19,4	1,6	9 852	20	1,4	12 901	19	1,7
60-69	22 202	18,9	2,4	9 044	18,4	2,2	13 158	19,3	2,6
70+	29 947	25,6	3,1	9 881	20,1	2,8	20 066	29,5	3,2
Celkem	117 212	100	1,1	49 137	100	1	68 075	100	1,3

Z pohledu geografické diferenciaci věřících pak můžeme říci, že nejvíce je Českobratrská církev zastoupena v oblastech, kde má historickou tradici. To je především oblast Valašska, dále pak „území na Vysočině, hlavně kolem Nového Města na Moravě (okres Žďár nad Sázavou) a v Čechách rovněž Nymbursko. Právě zde vznikly po roce 1781 v souvislosti s vydáním tolerančního patentu císaře Josefa II nové sbory.“⁵⁰ Oblasti s největšími počty osob hlásících se k tomuto vyznání viz příloha 3.

Co se týče uspořádání církve, základní jednotkou organizační struktury je farní sbor, který je spravován staršovstvem (někdy též označováno presbyterstvo). Tento sbor je složen z volených zástupců, kteří jsou voleni daným farním společenstvím (sborem). Farní sbor také volí faráře, který pak spolu sním sbor spravuje. Vyším celkem je seniorátní sbor (seniorát), který je složen ze sborů určité oblasti a v jehož čele je konvent, čili seniorátní shromáždění, kde jsou voleni zástupci. Ti volí seniorátní výbor jemuž předsedá senior a seniorátní kurátor. „Nejvyšší úrovní správy církve je povšechný sbor, čili celá církev. Církev spravuje Synodní rada, což je 6 volených osob (3 faráři a 3 laici).“⁵¹ Dnes tvoří tuto církev čtrnáct seniorátů.

Mezi dnešní aktivity církve patří práce s dětmi a mládeží, pomoc postiženým, vzdělávání dospělých a další aktivity v sociální oblasti.

50 ČSÚ. Náboženské vyznání obyvatelstva: *Analýzy*. [online].2003, [cit. 2009-05-01]. Dostupné z www: <http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/tab/7A002C11B1>.

51 Českobratrská církev evangelická: *Encyklopedie wikipedie* [online]. [cit. 2009-05-01].Dostupné z www: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Českobratrská_církev_evangelická>.

4.3 Církev československá husitská (CČSH)

Přesto, že její historie nesahá příliš hluboko do minulosti, je dnes Církev československá husitská (dále jen CČSH) třetí největší církví u nás. Poměrně ucelený obraz o ní si lze udělat z publikace *Portrét církve československé husitské* od Milana Salajky, která je slouží jako seznámí s touto církví a je svým výkladem určena i těm, kteří nemají o církvích a jejich fungování téměř žádné informace.

Jak jsem již předeslala, historie této církve je relativně krátká. Vznikla v roce 1920 jako vyústění nesouhlasu některých duchovních a věřících z řad tehdejší římskokatolické církve. Na začátku 20. století se v mnoha evropských zemích řešily otázky „pochyb o papežské neomylnosti, o nedostatečné vazbě katolického věření na biblické poselství a o spolehlivosti církevních postojů k minulosti i k přítomným otázkám lidstva,“⁵² A ne jinak tomu bylo u nás. Někteří duchovní se pokoušeli o reformaci církve. „Duchovní se organizovali ve stavovské kroužky nazývané klubem či ohniskem, aby tu sdíleli své starosti, publikovali své názory a hledali cesty k obnově zdejší církve.“⁵³ Největší snahy o reformu byly na konci první světové války a po vyhlášení samostatné republiky.

Snahy o zlepšení vztahů s Vatikánem a pokusy o prosazení reformy však nebyly úspěšné, a proto došlo k vyhlášení samostatné církve. Stalo se tak 8. ledna 1920 a o devět měsíců později, 15. září, byla tato církev uznána státem.⁵⁴ Oficiální název byl Církev československá.

V době okupace došlo díky odpojení určitých oblastí ke ztrátě skoro čtvrtiny náboženských obcí a nebylo též dovoleno dosazovat nové duchovní představitele. Po válce následovalo velmi krátké období, jež záhy utnul únorový převrat komunistické strany. Někteří „pokrokoví“ kněží orientovaní z dob odboje levicově, potupně církev opustili. Úskalí fungování církvi

---

52 SALAJKA, Milan. *Portrét Církve československé husitské*. Praha: Edice Blahoslav, 2007, str. 28.

53 SALAJKA, Milan. *Portrét Církve československé husitské*. Praha: Edice Blahoslav, 2007, str. 28.

54 SALAJKA, Milan. *Portrét Církve československé husitské*. Praha: Edice Blahoslav, 2007, str. 28.

v komunistickém režimu viz kapitola 1.2. V roce 1971 došlo ke změně názvu přidáním slova „husitská.“

Po roce 1989 byly opět řádně obsazeny všechny posty, i když zpočátku kvůli nedostatku duchovních spravovali obce nově stanovovaní jáhni, či kazatelé (nižší duchovní profese).⁵⁵ Při sčítání lidu v roce 1991 se k CČSH přihlásilo 178 036 občanů. Oproti předchozím sčítáním šlo o značný pokles. Jak lze vyčíst z tabulky č.2, například v roce 1950 se k CČSH (tehdy ještě bez přívlastku husitská) hlásil skoro milion lidí. Od té doby však počet klesá. Podle analýzy posledního sčítání lidí z roku 2001 došlo za posledních deset let v CČSH dokonce k nejvýraznějšímu poklesu věřících v rámci jednotlivých církví. Jedná se o 44% pokles počtu osob, zejména mužů. Jako u většiny církví, i zde je tedy větší zastoupení žen, téměř dvě třetiny.⁵⁶

Další trend, který se projevuje nejen v CČSH, je spojený s věkovou strukturou věřících. Zatímco se zvyšuje počet lidí v kategoriích nad 50 let, počet v lidí nižších věkových kategoriích trvale klesá. Jak lze vidět v tabulce č.6, více než 80% věřících je starší 50 let, přičemž nejvíce věřících „a dokonce ještě plné dvě pětiny těchto osob jsou ve věku sedmdesáti let a více.“⁵⁷ Obvykle se jedná o pamětníky ze silných ročníků dvacátých let, kteří k tehdy nové církvi přešli z řad římskokatolické církve, a také členové ze 40. a počátku 50. let, čili z období největšího rozmachu této církve.

---

55 SALAJKA, Milan. *Portrét Církve československé husitské*. Praha: Edice Blahoslav, 2007, str. 29.

56 ČSÚ. Náboženské vyznání obyvatelstva: *Analýzy*. [online].2003, [cit. 2009-20-01].Dostupné z [www: <http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/tab/7A002D79E3>](http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/tab/7A002D79E3).

57 ČSÚ. Náboženské vyznání obyvatelstva: *Analýzy*. [online].2003, [cit. 2009-20-01].Dostupné z [www: <http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/tab/7A002D79E3>](http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/tab/7A002D79E3).

Tab. č. 6 Osoby hlásící se k CČSH podle věku

Věková skupina	Celkem			Muži			Ženy		
	absolutně	% podíl z		absolutně	% podíl z		absolutně	% podíl z	
		úhrnu	věk. skup.		úhrnu	věk. skup.		úhrnu	věk. skup.
0-14	2 924	2,9	0,2	1 497	4	0,2	1427	2,3	0,2
15-19	1 283	1,3	0,2	587	1,6	0,2	696	1,1	0,2
20-29	3 909	3,9	0,2	1 905	5	0,2	2 004	3,3	0,2
30-39	3 382	3,4	0,2	1 669	4,4	0,2	1 713	2,8	0,3
40-49	6 435	6,5	0,4	2 969	7,9	0,4	3 466	5,7	0,5
50-59	17 892	18,1	1,2	7 343	19,5	1	10 549	17,2	1,4
60-69	23 754	24	2,6	9 059	24	2,2	14 695	23,9	3
70+	39 510	39,9	4	12 684	33,6	3,6	26 826	43,7	4,3
Celkem	99 103	100	1	37 717	100	0,8	61 386	100	1,2

Co se týče geografického rozvrstvení, tak nejpočetnější komunity CČSH jsou ve Středočeském a Královéhradeckém. „V hlavním městě se nachází největší komunita, zahrnující téměř 17 tisíc osob tvořících jeden a půl procenta všech Pražanů a podílejících se celou jednou šestinou na všech příslušnících této církve.“⁵⁸ V příloze 4 můžeme v tabulce vidět, ve kterých okresech je CČSH zastoupena nejvíce.

„Církev československá husitská za zdroje své nauky označuje snahu o návrat k prvotní církvi, či k pravému jádru křesťanství. Podobně jako Českobratrská církev evangelická se považuje za pokračovatelku učení Mistra Jana Husa a husitství, které je zde pokládáno za specificky českou formou křesťanství.“⁵⁹ Má vlastní organizační strukturu, kde základní jádro tvoří jednotlivé obce. To jsou územní jednotky odpovídající jednomu až dvěma okresům. Ty se pak dále sdružují do diecézí, které dohromady tvoří církev. V čele obcí stojí kněží, diecéze pak spravují biskupové a nejvyšším správcem církve je patriarcha. Duchovní povolání v CČSH mohou vykonávat muži i ženy. Co se týče dalších orgánů má církev na každé úrovni (obecní, diecézní i celocírkevní) ještě shromáždění, výbory, rady a zastupitelstva.⁶⁰

58 ČSÚ. Náboženské vyznání obyvatelstva: *Analýzy*. [online].2003, [cit. 2009-20-01].Dostupné zwww: <<http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/tab/7A002D79E3>>.

59 Československá církev husitská: *Encyklopedie wikipedie* [online]. [cit. 2009-20-01].Dostupné zwww: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Československá_církev_husitská>.

60 SALAJKA, Milan. *Portrét Církve československé husitské*. Praha: Edice Blahoslav, 2007, str. 25.

Co se týče současných aktivit je CČSH „členkou Světové rady církví i národní Ekumenické rady církví; ochotně se zúčastňuje rozmanitých mezicírkevních bohoslužebných a diakonických akcí, setkání a rozhovorů, popřípadě je sama organizuje.“⁶¹ Dále pořádá přednášky, semináře, výstavy a další kulturně-vzdělávací akce. Církev rovněž provozuje internetové stránky, kde jsou ke čtení a stažení zpřístupněny církevní časopisy, řady církve a další dokumenty o církvi. Lze tu také najít pozvánky na všechny pořádané akce a semináře.

4.4 Náboženská společnost Svědkové Jehovovi v České republice

Tato „náboženská společnost,“ jak se sama označuje, je spíše často označována a ve společnosti chápána jako náboženská sekta. Přestože není tradiční církví, ani početně významnou skupinou v porovnání s výše uvedenými církvemi, je dobré a ji zmínit. I ona má v naší zemi jistou, byť ne zcela dlouhou, tradici a po roce 90, kdy oficiálně vstoupila na scénu, měla v porovnání s jinými náboženskými skupinkami a hnutími poměrně značný počet přívrženců. Zcela jednoznačně tedy patří k obrazu naší náboženské scény před i po roce 90.

Aktivita této společnosti u nás byla zaznamenána v roce 1948, kdy získala dokonce stovky stoupenců,⁶² ovšem její historie v našich zemích je trochu delší. První zmínku nalezneme již z roku 1907, pak z období první světové války a v roce 1923 tu oficiálně vznikla společnost s názvem *Mezinárodní sdružení vážných badatelů bible – Strážná věž biblická a traktátní společnost*.⁶³ Jedná se o organizaci původem z USA a jejím zakladatelem byl Ch. T. Russell, který proslul hlavně tím, že samostudiem Bible stanovil několik termínů konce světa. Pro své názory pak rychle získával stoupence po celém světě. V této době již také začal vycházet

---

61 SALAJKA, Milan. *Portrét Církve československé husitské*. Praha: Edice Blahoslav, 2007, str. 17.

62 MIŠOVIČ, Ján. *Víra v dějinách zemí Koruny České*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001, str. 92.

63 Náboženská společnost Svědkové Jehovovi: *Víry a vyznání* [online]. [cit. 2009-14-02]. Dostupné z www: < <http://www.viryavyznani.estranky.cz/stranka/nabozenska-spolecnost-svedkove-jehovovi> >.

časopis Strážní věž (Watchtower), který vychází dodnes. Název Svědkové Jehovovi je používán od roku 1931. Další misijní rozmach společenství pak nastal po druhé světové válce.⁶⁴

V období komunismu působila tato společnost tajně. Od 1.9.1993 je zaregistrována v Rejstříku registrovaných církví a náboženských společností, který je veden ministerstvem kultury.⁶⁵ Při sčítání lidí v roce 1991 se k tomuto vyznání přihlásilo 14 575 osob. Jako jedna z mála společností nevykazují Svědkové Jehovovi úbytek věřících, ale naopak přírůstek. Při posledním sčítání v roce 2001 se počet členů zvýšil na 23 162 osob. Podle analýzy ČSÚ jde o téměř třípětinový nárůst a Svědkové Jehovovi jsou čtvrtou největší náboženskou skupinou u nás.⁶⁶ (viz Příloha 1)

4.5 Federace židovských obcí v ČR

Ač je toto uskupení početně poměrně nepatrné, je myslím přesto třeba jej zmínit. Židovská víra, a především židovská národnost, u nás byla a je poměrně diskutovaným tématem, a to především v souvislosti s holokaustem a snahou vyrovnat se s následky druhé světové války a jejího ničivého dopadu na židovské obyvatelstvo. „V poválečných letech se mnoho přeživších vystěhovalo do Izraele a do jiných zemí, další vlna emigrace přišla po sovětské invazi v letech 1968-1969. V Čechách zůstalo nakonec asi 12 000 Židů, největší komunitu představovalo hlavní město.“⁶⁷ V dobách komunismu nebyla situace snadná a vše probíhalo pod dozorem státu, přesto ale obec aktivně působila. K řadě aktivit však dochází až po roce 1989.

---

64 MIŠOVIČ, Ján. *Víra v dějinách zemí Koruny České*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001, str. 92.

65 Rejstřík registrovaných církví a náboženských společností : *Ministerstvo kultury ČR* [online]. [cit. 2009-14-02]. Dostupné z www: <http://www3.mkcr.cz/cns_internet/>.

66 ČSÚ. Náboženské vyznání obyvatelstva: *Analýzy*. [online].2003, [cit. 2008-25-11]. Dostupné z www: <http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/o/4110-03—obyvatelstvo_hlasici_se_k_jednotlivym_cirkvim_a_nabozenskym_spolecnostem>.

67 Dějiny Židovské obce v Praze: *Židovská obec v Praze* [online]. 2003, [cit. 2009-10-03]. Dostupné z www: <http://www.kehilaprag.cz/mambo/index.php?option=com_content&task=view&id=34&Itemid=45>.

Jak jsem již naznačila, jedná se o početně nepříliš velkou skupinu. V roce 1991 se k Židovské víře přihlásilo 1 292 osob a v roce 2001 se počet sice zvýšil na 1 515 osob, což je téměř čtvrtinový nárůst viz Příloha 1, ale přesto se vzhledem k celkové populaci České republiky nedá o tomto počtu hovořit jako o zásadním.⁶⁸

Zde je třeba si uvědomit, že judaismus je náboženství, které sdružuje hlavně příslušníky izraelského národa. Je to relativně semknuté společenství, které stojí na dodržování pravidel a norem, které vychází z posvátných spisů Tóry a Talmudu. Toto učení do sebe z části začlenilo křesťanství v podobě Starého zákona v Bibli. Proto je dobré o judaismu a židovství vědět, protože náš evropský kulturní okruh tu má své kořeny.

4.6 Shrnutí

Tato kapitola se zabývala situací v náboženstvích, která lze označit jako tradiční. Snad kromě Náboženské společnosti Svědků Jehovových, která je považována spíše za nové, či ne tradiční hnutí. Ovšem vzhledem k počtu stoupenců i k její dlouhodobější tradici u nás, jsem se rozhodla ji zařadit do této kapitoly.

Co se týče dat a tabulek, je na místě zmínit k nim několik drobností. Tabulky a data jsem čerpala ze sčítání lidu v letech 1921 – 2001 prováděných Českým statistickým úřadem. Tato čísla jsou sice relativně vypovídající, avšak je třeba připomenout, že je třeba počítat s drobným zkreslením. Mnoho lidí své vyznání (stejně jako i jiné údaje) z různých důvodů neuvádí. Jedná se například o situace, kdy lidé tyto informace považují za příliš osobní, někdy hraje roli strach z přiznání se k nějaké víře. Naopak někdy lidé uvádí příslušnost k víře například podle vyznání rodičů aniž by sami byli věřícími (tzn. aktivními členy, či vnitřně přesvědčeni). Jistou roli tu také hraje již zmiňovaná ochota odpovídat na otázku, která je jisté míry souvisí s věkem.

---

68 ČSÚ. Území a obyvatelstvo: *Demografická příručka 2007* [online].2008, [cit. 2009-09-01]. Dostupné z [www: <http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/publ/4032-08-2007>](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/publ/4032-08-2007).

Výzkumů týkajících se religiozity proběhla celá řada. V 60. letech byl pod vedením již zmiňované Eriky Kadlecové proveden jeden z nejrozsáhlejších. Rozsáhlejší výzkumy, zaměřené hlavně na kvantitativní ukazatele probíhaly i v letech 70. a 80. letech.

Na počátku 90. let byly realizovány dva mezinárodní výzkumy, které měly zmapovat náboženskou situaci u nás. Byl to výzkum *Vztah české populace k náboženství a Bibli* prováděný Institutem pro výzkum veřejného mínění (provádění též v dalších postkomunistických zemích) a výzkumný program *World Values Study*, což byl výzkum srovnávající hodnoty zhruba v padesáti různých zemích, tento výzkum byl opakován v roce 1999 (u nás byl proveden FSS MU a Sociologickým ústavem AV ČR). Dalším byl výzkum *Bůh po komunismu*, který se zabýval specifickou religiozitou v postkomunistických zemích, sociálním postavením, vlivem a orientací církví. V roce 1998 také proběhl výzkum *International Social Survey Programme*, který zkoumal vztah náboženství a demografických a socioekonomických charakteristik.⁶⁹

Pouze český výzkum, který byl sestaven s ohledem na specifičnost českého náboženského prostředí proběhl v roce 2006 a jmenoval se *Detradicionalizace a individualizace náboženství*. Dále proběhla celá řada výzkumů zaměřených na nová náboženská hnutí.⁷⁰

Otázkou religiozity se dnes zabývá řada sociologů (D. Lužný, Z. Nešpor, O.I. Štampach, D. Václavík, Z. Vojtíšek.) a potřeba mapovat situaci jistě povede k dalším výzkumům.

---

69 LUŽNÝ, Dušan; NEŠPOR, Zneněk. *Sociologie náboženství*. Praha: Portál, 2007, str. 196-200.

70 LUŽNÝ, Dušan; NEŠPOR, Zneněk. *Sociologie náboženství*. Praha: Portál, 2007, str. 200-202.

5. Další církve a náboženská hnutí v ČR

V této části bych se věnoval hnutím, která jsou označována jako „nová, netradiční, či alternativní.“⁷¹ Hlavním zdrojem, ze kterého zde budu vycházet, je kniha Zdeňka Vojtíška *Nová náboženská hnutí a jak jim porozumět*. Cílem této kapitoly je stručně nastínit, co tato nová hnutí jsou, jak ve společnosti vznikají a jak jsou vnímána a přijímána veřejností.

5.1 Pojem nová náboženská hnutí

Nejprve je třeba si vymezit, co to vlastně znamená, když mluvíme o nových, či alternativních náboženstvích. Jak uvádí Z. Vojtíšek, toto označení naznačuje, že je zde něco, „co je v dané společnosti považováno za „staré,“ osvědčené, etablované, respektované či tradiční.“⁷² Toto náboženství se tedy ještě nestalo součástí daných společenských norem a tradic. To jej často staví do nesnadné pozice ve společnosti. Cokoliv, co je mimo náboženské tradice, bývá nahlíženo jistými obavami, jako možné nebezpečí ohrožení těchto tradic.⁷³

Dalším bodem potřebujícím vymezení je, co je to „náboženské.“ Jaké společenství je náboženství a jaké už není? Tento problém je poměrně těžko uchopitelný a často záleží na teoretické diskuzi a vymezení toho, co je religiozita a jaké jsou její podoby. U mnoha směrů se může zdát, že „nám budou daleko spíše zapadat do schématu léčitelství, psychoterapie, obchodní či politické činnosti.“⁷⁴ A dále je ještě potřeba vzít v úvahu, že přestože název evokuje novost, obvykle se o zcela nové myšlenky nejedná. Jde spíše o spíše o vyzdvižení nového rozměru myšlenek, které jsou již známé, a jejich přetavení či významové posunutí v rámci nově

---

71 VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Náboženská hnutí a jak jim porozumět*. Praha: Beta Books, 2007, str. 18-19.

72 VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Náboženská hnutí a jak jim porozumět*. Praha: Beta Books, 2007, str. 18-19.

73 VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Náboženská hnutí a jak jim porozumět*. Praha: Beta Books, 2007, str. 18-19.

74 VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Náboženská hnutí a jak jim porozumět*. Praha: Beta Books, 2007, str. 20.

vznikajícího směru.⁷⁵

U nás jsou za nová náboženská hnutí považována ta společenství, která se zde začala rozvíjet po roce 1989. Mnohé z těchto směrů již však mnoho let fungovaly v zahraničí. U nás je tedy za nové označováno to, co již jinde může být přijímáno jako standardní či tradiční. Tento pojem je tedy spíše relativní a vztahuje se vždy hlavně k dané společnosti.⁷⁶

Nyní k otázce proč tato hnutí vznikají. Obvykle se jedná o vyjádření nesouhlasu vůči společnosti a jejím normám, které jsou označeny za nedostačující a překonané. Skupina tedy přichází s jinými normami a hodnotami, které nabízí jako alternativu (jako správnou cestu). Důvodem může být též nejistota vyvolaná existencí mnoha různých náboženství ve společnosti. Lidé pak hledají různými pravdami a chtějí najít něco, co by všechny tyto rozličné ideje sjednocovalo. Mnoho lidí též hledá tyto směry proto, že pohled do náboženské minulosti Evropy, čili historie tradičních náboženství u nás, se může zdát poněkud neutěšený (např. násilí křížových válek, mocensko-politické intriky).⁷⁷ To pak vede k tomu, že se ve společnosti tvoří určitá duchovní poptávka po něčem jiném, novém. Často jsou to „ideje návratu k idealizovaným počátkům křesťanství nebo idealizace náboženství, jejichž historie není neodborné veřejnosti příliš známa (tedy především takzvaná náboženství Východu), popř. idealizace náboženství, jejichž odborný popis je velmi skrovný, a jsou tudíž otevřena téměř jakémukoli výkladu (zvláště předkřesťanská, tzv. pohanská náboženství).“⁷⁸

5.2 Atraktivita a rozmanitost nových náboženských hnutí

Přesto, že počet stoupenců tradičních náboženství nebo církví klesá, u nových náboženských hnutí tomu tak není. Naopak lze říci, že jsou poměrně populární. V dnešní společnosti ustupují tradiční církve

75 VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Náboženská hnutí a jak jim porozumět*. Praha: Beta Books, 2007, str. 17.

76 VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Náboženská hnutí a jak jim porozumět*. Praha: Beta Books, 2007, str. 16-17.

77 VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Náboženská hnutí a jak jim porozumět*. Praha: Beta Books, 2007, str. 25-51.

78 VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Náboženská hnutí a jak jim porozumět*. Praha: Beta Books, 2007, str. 29-30.

jako instituce čím dál více do pozadí, avšak potřeba náboženského rozměru v lidském životě je tu stále. Důvod, proč dnes tradiční instituce ustupují do pozadí, jev tom, že dnes si člověk vytváří svůj pohled na svět převážně sám. Je složený „z náboženských, psychologických, ale i vědeckých i vysloveně pověrečných představ a poznatků, vybraných podle toho, co zhruba souhlasí s obvyklými postoji v naší společenské vrstvě, s naší výchovou a našimi dosavadními životními zkušenostmi.“⁷⁹ Ovšem tento pohled není vždy úplně schopen odpovědět na všechny otázky, které si člověk klade. Někteří lidé se sice nehlásí k žádné náboženské instituci, ale přesto se snaží o hluboký duchovní rozměr lidské existence. Vychází z víry v původní étos křesťanství a orientuje se na lidská práva a svobody, na existenci člověka jako takovou a ve společnosti. Ve studii L. Prudkého je to nazváno „paradox mezi potřebou náboženskosti a neochotou spojovat ji s církvemi, institucemi veřejnými projevy a příležitostmi k náboženstvím.“⁸⁰ Tato potřeba transcendentálního rozměru a její hledání je projevem náboženskosti. Mnoho lidí potřebuje v životě nějaký takový přesah, hlubokou duchovní rovinu, jiní hledají nějakou jistotu či pocit příslušnosti a nalezení „skutečné, absolutní a jediné“ pravdy.

A právě tady nastupují nová náboženská hnutí, která nabízejí nový způsob života a nabízejí vhodné nebo alespoň jiné řešení, než tradiční směry. Mnoho lidí hledá v dnešní moderní společnosti adekvátní způsob duchovního zakotvení, ale tradiční cesty se některým zdají být v dnešní rychle se vyvíjející, moderní společnosti překonané. A tak „jsou hledány nové, často dokonce exotické, neprošlapané a neobvyklé náboženské ideje a cesty k duchovní spáse.“⁸¹

5.3 Některá nová náboženská hnutí u nás

Naše dnešní společnost se vyznačuje tím, že je pestrou směsicí různých náboženských směrů. Tento trend se u nás vyvíjí od roku 1989,

79 VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Náboženská hnutí a jak jim porozumět*. Praha: Beta Books, 2007, str. 86.

80 PRUDKÝ, Libor. *Církev a sociální soudržnost v naší zemi*. Praha: UK FSV CESES, str. 10.

81 VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Náboženská hnutí a jak jim porozumět*. Praha: Beta Books, 2007, str. 87.

kdy k nám začaly naplno proudit všechny směry z východu i západu, kde je nových náboženských hnutí ještě o poznání více.⁸² Některé proudy a hnutí však byly krátkodobé, a když nenašly stoupence a následníky, tak zanikly, jiné se ale na naší náboženské scéně udržely a je možné, že postupem času z nich budou „normální“ náboženská hnutí, čili ta která se vejdou do vymezení určených společenskými normami. Některá hnutí mohou čítat tisíce přívrženců či být uznávaným náboženstvím v některé jiné zemi, jiná mohou mít naopak pouze několik desítek členů.⁸³

Ke vzniku nových hnutí dochází často i v rámci katolické církve, kde se jedná o různá misijní a mariánská hnutí. Jsou zde i hnutí, která stojí mimo římskokatolickou církev, protože se snaží o návrat starších církevních řádů, a jsou tedy v rozporu se současným uspořádáním církve. V protestantismu tato hnutí vznikají také. Jsou to však hnutí, která už byla v řadě zemí světa, a některá již i u nás, přijata jako etablovaná, nebo k tomu mají blízko (například svědkové Jehovovi - viz. Kapitola 4.4, mormoni, adventisté, Novoapoštolská církev).⁸⁴

Nyní bych ráda zmínila několik vybraných hnutí, která u nás v současné době působí. Takovým hnutím je například Církev adventistů sedmého dne. Tato církev je již dnes v celku považována za regulérní součást naší náboženské scény. Její počátky u nás sahají až do 90. let 19. století a po první světové válce měla již okolo tisíce členů.⁸⁵ Pokud se podíváme na výsledky sčítání lidu v příloze 1, tak v roce 1991 se k této církvi přihlásilo 7674 občanů a v roce 2001 se dokonce počet zvýšil na 9 757 osob.

Základním a jediným vyznáním víry je pro adventisty Bible. Věří v nejsvětější trojici, uznávají Starý i Nový Zákon a slaví sobotu. Hlásají, že „celé lidstvo je vtaženo do velkého sporu mezi Kristem a satanem, v němž jde o Boží charakter, Boží zákon a Boží svrchovanou vládu nad vesmírem...Celé tvorstvo pozoruje náš svět, který se stal jevištěm

82 VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Náboženská hnutí a jak jim porozumět*. Praha: Beta Books, 2007, str. 138.

83 VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Náboženská hnutí a jak jim porozumět*. Praha: Beta Books, 2007, str. 138-139.

84 VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Náboženská hnutí a jak jim porozumět*. Praha: Beta Books, 2007, str. 139.

85 Adventisté sedmého dne: *Encyklopedie wikipedie* [online]. [cit. 2009-23-02]. Dostupné z [www: < http://cs.wikipedia.org/wiki/Adventisté_sedmého_dne>](http://cs.wikipedia.org/wiki/Adventisté_sedmého_dne).

vesmírného sporu, na jehož konci bude Bůh lásky obhájen. Na pomoc v tomto sporu posílá Kristus svému lidu Ducha svatého a věrné anděly.“⁸⁶

Dalším hnutím, které jsem již zmínila, jsou moonisté. Název této církve je Církev sjednocení, nebo též, jak uvádí D. Lužný, jsou zde i další označení, Společenství Ducha svatého pro sjednocení světového křesťanstva, Sjednocená rodina, Církev sjednocení, monisté, moonovci. Tato církev byla založena v padesátých letech v Koreji mužem jménem Yong Myung Moon, který si říká reverend Sun Myung Moon. Na Západ pronikla až v sedmdesátých letech.⁸⁷

Církev sjednocení se hlásí ke křesťanství interpretovanému na základě učení reverenda Moona, který toto učení sepsal do knihy *Božský princip*, která je stěžejním textem moonistů. Jde o upravený Starý a Nový Zákon podle Moonova učení. To tvrdí, že původním účelem stvoření bylo vybudování Nebeského království na zemi, ale že k tomu nedošlo, protože první lidé (Adam a Eva) zhřešili a nesplnili úkol, nevytvořili dokonalou rodinu. Lidské dějiny jsou tedy dějinami snahy Boha o obnovení stavu bez hříchu.⁸⁸ „Bůh se již několikrát v průběhu lidských dějin pokusil ukončit hříšný svět a obnovit původní dobrý svět. Avšak doposud lidé nedostáli své zodpovědnosti a zmařili Boží vůli.“⁸⁹ Bůh se pokusil o nápravu u Noema, kdy při potopě špatný svět zničil, ale Noemův syn zhřešil. Pokusil se i u Ježíše, ale ani ten nesplnil svůj úkol, protože byl ukřižován a nestihl proto založit dokonalou rodinu. Nyní žijeme v takzvaném období posledních dnů, kdy je očekáván Druhý příchod Krista. „Bůh sešle Pravé rodiče lidstva a jejich prostřednictvím naplní účel stvoření. Během předcházejících dvou tisíc let Bůh podle principu obnovení připravil vhodné demokratické, sociální a právní prostředí, které Krista při Druhém příchodu ochrání.“⁹⁰

---

86 Církev adventistů sedmého dne [online]. [cit. 2009-3-03]. Dostupné z www: <<http://www.casd.cz/index.php?setlang=1&a=cat.18>>.

87 LUŽNÝ, Dušan; VÁCLAVÍK, David. *Nová náboženská hnutí* [online]. [cit. 2009-3-03]. Dostupné z www: <<http://www.oleweb.net/nnh/>>.

88 LUŽNÝ, Dušan; VÁCLAVÍK, David. *Nová náboženská hnutí* [online]. [cit. 2009-3-03]. Dostupné z www: <<http://www.oleweb.net/nnh/>>.

89 LUŽNÝ, Dušan; VÁCLAVÍK, David. *Nová náboženská hnutí* [online]. [cit. 2009-3-03]. Dostupné z www: <<http://www.oleweb.net/nnh/>>.

90 LUŽNÝ, Dušan; VÁCLAVÍK, David. *Nová náboženská hnutí* [online]. [cit. 2009-3-03]. Dostupné z www: <<http://www.oleweb.net/nnh/>>.

Scientologie je hnutí, které jistě také stojí za zmínku. Tento směr založil v USA v roce 1950 L. Ron Hubbard vydáním knihy *Dianetika: Moderní věda o duševním zdraví*. Tato nauka je skloubením náboženství, filosofie, psychologie a vědecké teorie.⁹¹ Hlavní princip je v tom, že člověk se skládá z těla, mysli a ducha (duše). Duše, čili mé Já se nazývá *thetan*. Naše mysl má schopnost si uchovávat všechny situace, tedy i ty špatné a traumatické, ty se nazývají engramy a jsou uloženy hluboko v podvědomí.⁹² Je třeba je odhalit, čili přesunout je do vědomí a vypořádat se s nimi, protože jsou zdrojem našeho trápení. K tomu existuje metoda, kterou vyvinul již zmíněný L.R. Hubbard. Jde o takzvaný *auditing*, který má za cíl ulevit člověku od trýzně a dostat ho do stavu, kterému se říká *clear* (čistý). Tato metoda se tváří vědecky a je k ní používán elektrický přístroj zvaný e-metr.⁹³ Tento přístroj má „lokalizovat oblasti minulosti, které jsou pak v auditingu osloveny, ale se nejedná o detektor lži ani nic podobného.“⁹⁴ Auditing je druh individuální terapie či sezení zkombinované s rozhovorem a konzultací, při které má dojít k oslovování duše (thetana). „Jediná pravda, kterou osoba v auditingu najde, je ta, která je pravdou pro ni samotnou. Konečným výsledkem každého řádně použitého auditovacího procesu je, že osoba získá větší duchovní vědomí, které je doprovázeno pocitem tělesné i duševní pohody.“⁹⁵ Ovšem metoda auditingu je někdy zpochybňována co do svých pozitivních účinků. Jde o to, že metody používané scientology jsou někdy označovány za *brainwashing* (vymývání mozků) a scientologie je obviňována z manipulace osobnosti užíváním hypnózy či podobných technik, ovšem nikdy to nebylo zcela jednoznačně prokázáno a scientologie nebyla zakázána.⁹⁶

91 Scientologie: *Encyklopedie wikipedie* [online]. [cit. 2009-7-03]. Dostupné z www: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Scientologie>>.

92 Scientologie: *Encyklopedie wikipedie* [online]. [cit. 2009-7-03]. Dostupné z www: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Scientologie>>.

93 Scientologie: *Encyklopedie wikipedie* [online]. [cit. 2009-7-03]. Dostupné z www: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Scientologie>>.

94 Auditing: *Tisková kancelář Scientologické církve pro ČR a SR* [online]. [cit. 2009-7-03]. Dostupné z www: <<http://www.scientologie.cz/tisk/index.php?display=page&ID=7&version=CZ&pg=4>>.

95 Auditing: *Tisková kancelář Scientologické církve pro ČR a SR* [online]. [cit. 2009-7-03]. Dostupné z www: <<http://www.scientologie.cz/tisk/index.php?display=page&ID=7&version=CZ&pg=4>>.

96 Scientologie: *Encyklopedie wikipedie* [online]. [cit. 2009-7-03]. Dostupné z www:

Zajímavé je, že jediné spisy, knihy a výzkumy, které scientologové uznávají za prameny své víry, jsou ty, které napsal L. R. Hubbard. Jak uvádí jejich tisková agentura: „Hubbard jako zakladatel a zdroj Scientologie nemá žádné následovníky a také nikdy žádné mít nebude. Scientologické církve a organizace církevní struktury používají stávající náboženské spisy a rozšiřují je tak, jak byly vytvořeny L. Ron Hubbardem.“⁹⁷ Od svých členů očekává církve dodržování stanovených požadavků, základním principem. Hlásá, že „duchovní svobody lze dosáhnout pouze tehdy, když se po cestě, zachycené v náboženských spisech, kráčí bez odchylování. Tato cesta začíná duchovní léčebnou technologií, která bylo v roce 1950 popsána panem Hubbardem v knize Dianetika: Moderní věda o duchovním zdraví, a pokračuje dále skrze zvyšování úrovně duchovního osvětlení, které je obsaženo v dalších náboženských spisech.“⁹⁸

Posledním hnutím, které bych chtěla zmínit je hnutí New Age (Nový věk). Není to žádné ucelené náboženské hnutí, ale spíš zastřešující myšlenka pro různé skupiny, organizace a myšlenky. Má několik hlavních proudů, je tu filosofická a náboženská vyjádření i názory s vědeckým základem.⁹⁹ Základem tohoto učení jsou 4 základní pilíře. Prvním je vědecký podklad, druhým náboženství orientu, třetím nová psychologie a čtvrtým znamením vodnáře a nové náboženství.

<<http://cs.wikipedia.org/wiki/Scientologie>>.

97 Popis scientologického náboženství: *Tisková kancelář Scientologické církve pro ČR a SR* [online]. [cit. 2009-15-03]. Dostupné z www: <<http://www.scientologie.cz/tisk/index.php?display=page&ID=7&version=CZ&pg=3>>.

98 Popis scientologického náboženství: *Tisková kancelář Scientologické církve pro ČR a SR* [online]. [cit. 2009-15-03]. Dostupné z www: <<http://www.scientologie.cz/tisk/index.php?display=page&ID=7&version=CZ&pg=3>>.

99 New Age: *Encyklopedie wikipedie* [online]. [cit. 2009-15-03]. Dostupné z www: <http://cs.wikipedia.org/wiki/New_Age>.

Závěr

Česká republika se dnes řadí mezi země s nejnižším počtem obyvatel hlásících se k tradičním formám náboženství. Je tomu tak z mnoha důvodů. Je tu specifický historický vývoj, kde se objevuje husitství a jistá nechuť vůči římskokatolické církvi kvůli prohřeškům minulosti, období pobělohorskému, a její zkostnatělosti a rigidnosti. Neposledním důvodem je též období komunistického režimu, kdy se hlásala teorie vědeckého a teismu a projevy náboženství nebyly příliš podporovány.

Nutné je podotknout, že období komunismu sice k současnému stavu nízké počtu věřících přispělo, ale že není jediným „viníkem,“ jak bývá někdy naznačováno. Proces sekularizace společnosti probíhá v celé západní společnosti již od 19. století. Tradiční formy religiozity vykazují postupný klesající trend.

Ovšem potřeba náboženství jako takového, náboženství jako osobní víry, ve společnosti nijak neklesá. Naopak lidé potřebují nějak své náboženské představy realizovat, ovšem tradiční způsoby se již zdají být často překonané. Proto dnes u nás na popularitě získávají takzvaná nová náboženská hnutí, která se snaží odpovídat na aktuální palčivé problémy společnosti a nabízet nové cesty a způsoby. Často se vracejí k původním kořenům křesťanství, pohanským náboženstvím, či východním směrům. Klesá tedy tradiční forma náboženskosti, spojená s tradicí církví u nás, na druhé straně však roste forma nových projevů náboženskosti v podobě nových náboženských hnutí.